

FRIGJØRINGSJUBILEET

En beretning fra krige

SØNN:

Lappefogdens sønn, Harald.

DATTER:

Lappefogdens datter, Liv Ingrid.

KARASJOK 1941:

Fergestedet fotografert fra østiden av elven. Fergen er i ferd med å legge til med passasjerer. En tysk Luftwaffeoffiser venter på land.

(Foto: Rune Rautio)

Lappefogd Arne Pley, kona Ingrid og sønnen Harald bodde i Vadsø under krigen. Våren 1944 var russiske fly over byen med jevne mellomrom og flyalarmene hørtes stadig oftere.

TEKSTEN ER BEARBEIDET AV ROGER ALBRIGTSEN ETTER AVTALE MED HARALD PLEYM

Vadsøs befolkning ble vant til stadig å søke tilflukt i kjellere og bomberom. Den 23. august sykler Arne Pley til byen for å hente melk. Hjemme sitter en gravid Ingrid sammen med sønnen Harald og tjenestetipiken. Det voldsomme angrepet på byen tar mange liv, men Arne kommer seg velberget hjem til den lille familien. Han bestemmer seg for å ta med familien til Karasjok fordi han mener at man enklere kan flykte derfra om det skal bli nødvendig. Familien innkvarteres i en av vegvesenets brakker i samebygda og alt gjøres klart for at barn nummer to skal komme til verden. I et brev, datert den 18. mai 1945, forteller lappefogden sine søsken om familiens evakueringsopplevelser.

«Kjære dere!»

Ja, til lykke med freden! Den kom da endelig. Dere har nok vært like spent som oss på hvor de forskjellige av oss var havnet eller befant seg.

Vi var oppe i Karasjok, da de tyske banditter tok til med sin herjing og brenning. De la alt øde etter seg hvor de for frem.

Den 16. oktober 1944 fikk vi en liten datter. Hun heter Ingrid, som mora. Ni dager gammel måtte hun i komse ut på sin første reise. Det var med motorbåt fra Karasjok til Assebakke, rundt 20 km lengre opp i Karasjokdalen. Tyskerne påbød nemlig da rømning fra Karasjok, og der ga blant andre «Judas» (Jonas) Lie ordre om evakuering av offentlige og kommunale tjenestemenn, og andre sivile. Det ene telegrafiske oppslag om evakueringspåbud overgikk det annet, men ingen hadde lyst til å etterkomme hans ordre. Jeg svor på at om alt ble brent, skulle iallfall ikke jeg reise godvillig. Fikk jeg bare familien i sikkerhet, skulle nok ingen av barbarene få fatt i meg.

Vi tok inn i en liten seterhytte, som jeg hadde fått låne. Fikk lagt torv på taket, og innrettet oss der som vi best kunne. Men oppholdet ble ikke av lang varighet. Sprengning og røykskyer i retning av Karasjok tilsa at de var i full gang med avsviingen.

Søndag den 5. november kom det plutselig en tropp på rundt 30 mann oppover til Assebakke med biler og motorsykler. Det var nemlig en noenlunde brukbar bilvei dit opp. De stoppet to sivile lastebiler, som var behjelpelig med å evakuere folk, og beordret bilene med sjåfører og deres familier nedover til Karasjok.

Sågat fakta

Familien Pley

- Arne Roald Pley, født 4. mai 1905 i Kautokeino, død 19. februar 1984 i Porsgrunn. Pley var lappefogd i Finnmark frem til 1960, deretter lappefogd i Nord-Trøndelag, med bopel i Steinkjer.
- Ingrid Pley, født 26. september 1906 i Karasjok, død 26. august 1976 på Nesodden.
- Liv Ingrid Pley Ulvness, født 16.10.1944 i Karasjok, bosatt på Nesodden.
- Harald Pley, født 25. februar 1940 i Vadsø, bosatt i Porsgrunn.

Lappevesenet og lappefogder

Reindriftsnæringens utnyttning av utmarksressursene har vært gjenstand for offentlig regulering siden midten av 1700-tallet. Noen styring av reindriften var det knapt snakk om før etter grensestengingen mellom Finland og Norge i 1852, da den første regulering av reinbeitene kom ved lov av 7. september 1854.

Det såkalte «lappevesenet» var Landbruksdepartementets «ytte» etat når det gjaldt reindrift. Det var inndelt i lappefogd-distrikter administrert av lappefogder som til sammen utgjorde de

områdene som var inndelt i reinbeitedistrikter og reinsogn i henhold til reindriftsloven av 1933 § 2. Lappefogddistriktene sammenfalt i stor grad med fylkesgrensene. Lappefogd i Finnmark får man i 1934. Lappefogdens nærmeste overordnede var fylkesmannen. Lappefogdene var statens representant og fagperson i forhold til reindriftsnæringen, med kontroll- og en begrenset politimyndighet. Som leder av statens ytre faginstans for reindrift spilte flere av dem en fremtredende rolle.

ns helvete

*Et brev skrevet av Lappefogd
Arne Pleym i Váljok 18. mai 1945*

MAMMA PLEYM:

Lappefogdens kone, Ingrid Pleym.

PAPPA PLEYM:

Lappefogd Arne Pleym.

Jeg kom akkurat opp fra en fjellstue i Beskenjarg, 1 mil lenger oppe i dalen, hvor jeg hadde vært og forhørt meg om husrom i tilfelle det skulle bli nødvendig å trekke lenger bort.

Distriktslegen, som hadde en liten privatbil, var også i full gang med evakuering fra Assebakke og videre innover fjellet. Bilen ble tatt ifra ham, og han sa til meg i forbifarten at her var det ikke lenger noe blivende sted. Herfra må dere komme dere bort snarest råd er.

Jeg hadde fått lånt meg en elvebåt, og i hui og hast fikk vi ned i den det viktigste av klær og noen levnetsmidler. Det var satt ut et rykte om at alle måtte være borte fra stedet innen en halv time. Alt ble derfor stående i hytta, som om vi bare skulle bort på en kortere visitt. Multer, hermetikk, sukker og lignende stod i den lille kjelleren. Klær, koffertene og andre ting ble etterlatt i sommerfjøset og i et lite skur. Det var bare å spikre for dørene og sette avsted oppover elva med det lille en elvebåt kunne frakte. Fikk slep av en annen båt med motor stykkevis, men strykene måtte stakes. Heldigvis fikk jeg en vant staker til hjelp. Ingrid, hennes far, Harald og piken, måtte gå forbi strykene flere kilometer og den minste ble båret i komse.

Det var dravis og is ved land, så det var ikke akkurat noen fornøyelse å stake seg frem med elvebåt, men alt slikt var i disse øyeblikk bare bagatel-

ler. En var så lykkelig over å være kommet til et sted lenger bort fra de umenneskelige svin at vi følte friheten for alvor nærme seg. Alle var skjønt enige om at kom en seg bare tilstrekkelig langt unna, og ikke ble tatt, skulle en nok greie å friste tilværelsen i gamme, telt, jordhule eller også til nød under åpen himmel. Vi visste at straks tyrannene var borte, ville nok andre komme etter, og en ville få den hjelp en trengte. Denne innstillingen var det over alt hvor en traff folk i ferd med å evakuere. Alle oppmuntret hverandre, og hjalp hverandre så godt det lot seg gjøre. Da vi kom frem til fjellstuen, følte vi oss lykkelige og tilfredse. Her var det ikke bilvei, elva var neppe farbar mere med båt, så nå fikk vi kanskje være i fred.

Neste morgen fikk vi en mann med hest til å kjøre nedover for å hente en del saker som var blitt liggende igjen rundt åtte kilometer lenger nede på tungen mellom Jiesjokka og Karasjokka. Sammen med en fru Gustavsen gikk jeg i åtte-tiden mandag morgen den 6. november nedover fra Beskenjarg for å hente disse sakene, samtidig som jeg hadde til hensikt å forsøke å komme ned til seterhytta for å få med meg noe mere mat og klær.

Da jeg hadde kommet ned på tungen mellom de to elvene, fikk jeg se i kikkerten at en tysk patrulje på sju mann kom gående oppover på motsatt side (nordsiden) av Jiesjokka. Vi fulg-

te dem i kikkerten inntil de gikk i en båt, og tok til å ro over mot sydsiden, rundt en og en halv kilometer ovenfor der vi stod. Fru Gustavsen snudde straks tilbake for å varsle sin mann og de andre mannlige personer om at en patrulje var underveis, antagelig til Beskenjarg. Hensikten visste vi ikke. Men vi fryktet for at de blant annet ville ha fatt i kjøpmann Gustavsen. Hans lastebil hadde de sprengt dagen før nede på Assebakke. De fikk den ikke til å fungere. Det var vel oppfattet som sabotasje-handling fra Gustavsens side, hvilket nok også var riktig. Han hadde evakuert en god del varer oppover først og så gjort bilen ubrukkelig.

Selv fortsatte jeg nedover til tungen og fikk ordnet med de varene som lå der, og at de ble kjørt oppover til Beskenjarg. Jeg ble så satt over med båt til motsatt side av Karasjokka, hvor det ennå bodde noen familier i et par seterhytter. Sammen med en ungdom fra Honningsvåg, som var betjent hos kjøpmann Gustavsen, la vi så til fjells sydover fra Assebakke. Vi fryktet for at det kunne være flere patruljer på farten, og at en ikke lenger var trygg i bebodde strøk. Hadde ikke mere enn et par skiver brød i lomma, men fikk for sikkerhets skyld et halvt brød i en av seterhyttene.

Etter et par timers marsj i sludd og sne til midt på leggen, stoppet vi og tok oss en hvil. Vi hadde bare alminnelig sportsdress på oss, gummistøv-

ler og ikke regntøy. Vi ble fort gjennomvåte fra topp til tå. Etter rådslagning ble vi enige om at vi kunne ikke tilbringe natten her, men måtte se å komme oss i nærheten av Beskenjarg. Vi ville undersøke hva tyskerne hadde i gjære, og om de hadde forlatt stedet igjen.

Vi gikk så et par timers marsj igjen og kom ned til et lite hus på motsatt side av Karasjokka ved Beskenjarg, hvor fjellstuen lå. Alt så stille og fredelig ut. Fra et torvfjøs i nærheten av huset rautet en ku, og inne i huset pep en liten hundevalp. Døren var låst. Vedkommende familie hadde fått melding om den tyske patruljen gjennom fru Gustavsen og hadde rømt til skogs. Klokken var nå tre om ettermiddagen, og vi hadde ikke smakt matbiten siden vi startet fra Beskenjarg. Heldigvis hadde jeg en nøkkel som passet til huset, og vi låste oss inn. Her var alt praktisk talt borte. Under en av senge- ne lå noe gammelt sennegress i en sekk. Dette tok vi og puttet inn i bukselårene og ned i gummistøvle. Vi følte oss noenlunde tørre igjen. Ved nærmere undersøkelse fant vi også en hel mugge med sur rømme. Fristelsen ble for stor. Vi ble enige om at den måtte vi smake på. Jeg kjente vedkommende som eide huset og kunne dermed gjøre opp med ham senere.

FRIGJØRINGSJUBILEET

En beretning fra krige

Lappefogd Arne Pleym, kona Ingrid og sønnen Harald bodde i Vadsø under krigen. Våren 1944 var russiske fly over byen med jevne mellomrom og flyalarmene hørtes stadig oftere.

TEKSTEN ER BEARBEIDET AV ROGER ALBRIGTSEN ETTER AVTALE MED HARALD PLEYM

Vi tok en kopp hver og satte oss godt til rette på en pinnestol og en kasse, som utgjorde det vesentligste av møblementet. Men hvilen ble ikke langvarig. Plutselig utbryter min ledsager: «Hva er det som beveger seg på den andre siden av elva?». Ved elvebredden rett overfor oss, rundt 200 meter borte, oppdaget jeg ved hjelp av kikkerten tre personer, som viste seg å være tyskere. Det var allerede litt skumring. De huiet til hverandre, og det så ut for oss som om de hadde til hensikt å komme over elva. Det lå en båt på samme side litt lenger opp. Hvor det var blitt av de fire andre i patruljen visste vi ikke. Mulig de kunne komme oppover på den samme siden av elva hvor vi oppholdt oss. Hva skulle vi gjøre?

Et gløtt på døra forvisset oss om at ut gjennom den var det ikke mulig å komme uten å bli iaktatt av to av tyskerne på den motsatte elvebredden. Min ledsager ville at vi skulle gå ned i kjelleren. Kom tyskerne først til huset, ble vi nok snart oppdaget der. Nei, vi måtte se til å komme bort fra huset hurtigst mulig. På baksiden fikk jeg omsider trykket ut det ene faget i et vindu, uten å knuse ruten. Vi var ikke sene om å komme oss ut og satte vindusfaget på plass. I skjul av huset hoppet vi over gjerdet og kom oss bak en bordstabel. Herfra krøp vi på magen rundt 100 meter over et jorde i vassvåt snø inntil vi kom til et kratt under bakkefoten. Videre bar det så oppetter et bekkefar. Vi fulgte bekken lange stykker, for å gjøre det så vanskelig som mulig for eventuelle tyskere å følge sporet.

Nå bar det til fjells igjen omtrent til samme plassen hvor vi hadde vært tidligere på dagen. Her ble vi sittende en stund og fikk spist et par skiver brød. Men kulden satte inn, og våte som vi var hutret og frøs vi ganske uhyggelig. Vi turde ikke gjøre opp ild eller bål for ikke å bli oppdaget i tilfelle vi ble forfulgt.

Etter en del rådslagninger, fant vi ut at vi måtte se å komme oss ned til folk for å undersøke om der ennå var tyskere på Beskenjarg, og i hvilken hensikt de hadde vært der. Vi ruslet nedover til Karasjokka rett overfor Beskenjarg. Mens vi satt der kom det tre mann fra Beskenjarg med hester over til den siden av elva. De vadet hestene over og tok sledene med båt. Det var folk som i nattens mulm og mørke skulle kjøre nedover mot Karasjok og hente en del bortgjemt gods. Klokken var nå blitt 21.30. De fortalte at den tyske patruljen på syv mann hadde vært på Beskenjarg, men var dratt nedover mot Assebakte igjen. På sydsiden av Jiesjokka der jeg hadde observert patruljen samme morgen, hadde de spurt etter kjøpmann Gustavsen, en lærer og meg. Da skjønte jeg at ilden brente under føtterne, og at vi ikke måtte nøle med å komme oss i tilbørlig avstand fra pakket.

Vi fikk båt over elva og listet oss forsiktig fram til fjellstuen. Alle mannlige, unntatt Ingrids far, hadde dratt

oppover dalen straks de fikk melding om patruljen. Tyskerne hadde vært innom fjellstuen. Her hadde de spurt etter kommandanten, uten å nevne hvem de søkte. Ingrids far, Løining, hadde lagt seg i en av sengene, ynkete seg og var tilsynelatende aldeles elendig. Ingrid stod og stelte den lille, som lå og sprellet på bordet. De hadde gjort hva de kunne for om mulig å vekke en smule medlidenhet i de stensatte hjerter. Heldigvis forløp alt denne gang uten noe slags bråk. Fra fjellstuen gikk tyskerne bort til nabohuset. Her hadde de spurt etter et par boplasser to-tre mil lenger opp i dalen. De hadde også tatt fram og vist en hel del fotografier av Ingrid, meg og flere andre. De hadde spurt om det var noen som kjente disse personene. Ingen hadde heldigvis forrådt oss. Fotografierne hadde de tatt i seterhytten vi hadde på Assebakte, hvor våre album hadde blitt liggende igjen. To-tre timer etter at vi hadde forlatt Assebakte, rykket tyskerne inn i seterhytta.

all hast skiftet vi tørre klær, mens Ingrid og fru Gustavsen tilbød oss et kraftmåltid, og pakket våre ryggsekker. En halv time senere startet vi to videre oppover Karasjokdalen til et lite nybygg en mil ovenfor Beskenjarg. Her hadde de fleste mannspersoner samlet seg for å avvente begivenhetenes gang. Avtalen med Ingrid og fru Gustavsen var at hvis det kom flere forespørsler fra tyskerne, skulle de bare svare at jeg var reist til fjells for å ordne med evakuering av reinflokkene til Narvik. Ellers ventet de på reinskyss for å kjøre over til Alta og derfra videre med båter. Hver gang noen ble påtruffet av tyskere, og spurt hvorfor de ikke var evakuert, fikk de samme svar: «Vi holder på å gjøre oss klar og skal kjøre over fjellet til Alta». Enkelte sa de skulle kjøre med hest og andre med rein. Hvorvidt tyskerne trodde det i sin enfoldighet, vet vi ikke, men de svarte i alle fall i de fleste tilfeller «Gut» og var tilsynelatende tilfreds med det. Få biler hadde de også. Så de kunne neppe avse noen til evakuering av de sivile her oppe fra. De var sikkert glad for at folk selv var så villig til å dra avgårde med egen befordring, hvilket altså ikke ble gjort. Jeg hørte av en som var blitt tatt med fra Karasjok til Alta av tyskerne og videre med båt, at tyskerne hadde ventet en dag i Alta på dem som skulle komme over fjellet fra Karasjok. Da de imidlertid ikke kom, hadde tyskerne uttalt at de sannsynligvis var omkommet på fjellet, og at de ikke kunne vente lenger.

På vår vandring oppover til nevnte nybygger, var vi innom et sted underveis. Her ble vi instruert om bare å snakke samisk når vi nærmet oss. Ellers kunne vi lett bli tatt for å være tyskere, og da ville vi ikke bli hentet med båt over elva. Ved midnatt nådde vi fram og var temmelig slitne begge to etter nærmere 50 kilometers vandring i dårlig vær og føre.

Her ble vi til torsdag ettermiddag. Da fortsatte Gustavsen og jeg sammen med tre ungdommer med hest og slede oppover til Gullfeltet ved Sarggejok, omlag seks mil fra Beskenjarg. Der var det noen som tidligere hadde evakuert fra Karasjok.

Avtalen med våre var at såfremt tyskernes herjing og brenning også kom til Beskenjarg, da skulle de sende ekspressbud oppover med beskjed til Gustavsen og meg. Vi skulle da gjøre hva vi kunne for å få reinskyss og hente dem hit opp.

Gustavsen og jeg hadde fått låne hver vår kjørelein i en reinby som lå i nærheten av Sarggejok, i tilfelle vi

KARASJOK 1941:

Karasjok sett fra østsiden av elven. En tysk Luftwaffesoldat i forgrunnen.

skulle bli nødt til å trekke lenger unna for tyskerne. Vi ble her oppe i 14 dager. En av de siste dagene hadde vi tenkt å kjøre innover til noen Kautokeino-reinbyer rundt tre mil fra Sarggejok. Under påselingen av de to kjørerreinene, var jeg så uheldig eller rettere sagt så heldig at jeg mistet den ene reinen. Jeg måtte kjøre med den andre reinen etter sporet inntil jeg fant ut at den hadde tatt veien til den reinflokken vi hadde hentet den fra. Dette resulterte i at budet fra Ingrid nådde meg i Sarggejok den 17. november klokken to om natten. Det kom nemlig to mann fra Beskenjarg med brev fra Ingrid, hvor hun skrev at bandittene hadde brent noen seterhytter straks nedenfor Beskenjarg. Og at Beskenjarg og seterplassene på Buollamnjarg (en kilometer lenger oppe) kunne ventes avsvidd lørdag den 18. november. Hun antydte at hun muligens kunne komme med hest til nybyggeren en mils vei lenger oppe, men at jeg måtte hente dem med rein. Klokken

fire samme natt startet Gustavsen og jeg med én rein og til fots til reinbyen, som lå rundt en og en halv mil fra Sarggejok i sydlig retning. Vi hadde ikke ski, men heldigvis var det litt oppkjørt vei. Reinflokken eller reinbyen skulle akkurat til å flytte til et nytt område, så vi ble derfor nødt til å følge med ytterligere en og en halv mil sydover. Vår kurs mot Beskenjarg var nordover. Reineierne var nemlig engstelige for å ha teltene ved kjøreveien i Sarggejok, i tilfelle tyskerne skulle våge seg så langt ut i ødemarken.

Da vi hadde kommet ca. tre-fire mil fra Beskenjarg, kunne vi se et veldig flammeskjær i nordlig retning fra Karasjokdalen. Da skjønte vi at Karasjok, bebyggelsen oppover dalen, Beskenjarg og Buollamnjarg var et eneste stort flammehav.

ns helvete

*Et brev skrevet av lappefogd
Arne Pleym i Váljok 18. mai 1945*

(Foto: Rune Rautio)

Det var en uhyggelig og dyster stemning i luften. Spenningen for familienes skjebner steg etter hvert som vi nærmet oss Karasjokdalen. Vi hadde ikke ro på oss til noen rast eller hvil for reiene. De ble presset fram gjennom løs-snøen alt de bare maktet å prestere av fart. Hvert minutt var kostbart. Kanskje var våre allerede blitt bortført av tyske banditter. Kanskje satt de der i denne kalde vinteren utenfor fjellstuens brennende ruiner. Kanskje hadde de minste allerede blitt kuldens rov. I høye toner «velsignet» vi de Hitlerske djevlere, som rett og slett drev krig mot den våpenløse sivilbefolkningen på den mest grufulle måte. I vårt stille sinn ønsket vi bare at vi kunne fått gitt noen av dem en velfortjent behandling. Vi hadde sikkert ikke kommet til å ta på dem med «silkehanser».

Fortsettes ... Del 2 av 5

Ságat fakta

Familien Pleym

- Arne Roald Pleym, født 4. mai 1905 i Kautokeino, død 19. februar 1984 i Porsgrunn. Pleym var lappefogd i Finnmark frem til 1960, deretter lappefogd i Nord-Trøndelag, med bopel i Steinkjer. Pleym var en av gründerne bak Ságat og var styremedlem i avisa fra oppstarten i 1956 til 1960.
- Ingrid Pleym, født 26. september 1906 i Karasjok, død 26. august 1976 på Nesodden.
- Liv Ingrid Pleym Ulvness, født 16.10.1944 i Karasjok, bosatt på Nesodden.
- Harald Pleym, født 25. februar 1940 i Vadsø, bosatt i Porsgrunn.

Lappevesenet og lappefogder

Reindriftsnæringens utnyttning av utmarksressursene har vært gjenstand for offentlig regulering siden midten av 1700-tallet. Noen styring av reindriften var det knapt snakk om før etter grensestengingen mellom Finland og Norge i 1852, da den første regulering av reinbeitene kom ved lov av 7. september 1854.

Det såkalte «lappevesenet» var Landbruksdepartementets «ytre» etat når det gjaldt reindrift. Det var inndelt i lappefogd-distrikter administrert av lappefogder som til sammen utgjorde de områ-

ene som var inndelt i reinbeitedistrikter og reinsogn i henhold til reindriftsloven av 1933 § 2. Lappefogddistriktene sammenfalt i stor grad med fylkesgrensene. Lappefogd i Finnmark får man i 1934. Lappefogdens nærmeste overordnede var fylkesmannen. Lappefogdene var statens representant og fagperson i forhold til reindriftsnæringen, med kontroll- og en begrenset politimyndighet. Som leder av statens ytre faginstans for reindrift spilte flere av dem en fremtredende rolle.

FRIGJØRINGSJUBILEET

En beretning fra krige

KARASJOK 1942:

To tyske soldater spaserer gjennom Karasjok.

(Foto: Rune Rautio)

Lappefogd Arne Pley, kona Ingrid og sønnen Harald bodde i Vadsø under krigen. Våren 1944 var russiske fly over byen med jevne mellomrom og flyalarmene hørtes stadig oftere.

TEKSTEN ER BEARBEIDET AV
ROGER ALBRIGTSEN ETTER AVTALE
MED HARALD PLEYM

På veien ned mot Karasjokdalen ble vi plutselig oppmerksom på noe som lå på veien. Det viste seg å være en liten pukkelrygget samekvinne. Hun hadde holdt

til på syke- og gamlehjemmet i Karasjok, men hadde rømt unna tyskerne for å slippe å bli tvangsevakuert. Hun hadde ikke noe hjem lenger, men Finnmarksvidda var henne kjær. Der ville hun bo og bli, uansett hva som skjedde. I likhet med mange andre hadde hun tatt en liten bylt med klær og vandret avgårde. Hun hadde tenkt seg til en fjern slektning to-tre mil oppe i dalen. Veien vi kom førte imidlertid i en helt annen retning enn dit hun hadde tenkt seg. Hun var allerede kommet en og en halv mil til fjells, og hadde ikke vi truffet henne, ville nok hennes dager ha vært talte. Vi plasserte henne på en av lass-sledene og tok henne med til nybyggeren, en mil ovenfor Beskenjarg.

En halv mils vei fra nybyggeren ble vi oppmerksom på et bål midt i tykke furuskogen. Hvem kunne det være? Var det flyktninger eller var det tyske patruljer på vei mot nye mål? Raiden ble stoppet og en mann ble sendt frem for å speide. Minuttene var som timer der vi stod i den stille vinternatten og så mot lysskjæret fra de brennende plasser og grender. Etter et kvarter kom speideren tilbake og meddelte at så vidt han kunne høre snakket de samisk ved bålet. Vi kjørte da frem. Det var to familier fra seterplassen Buollamnjang med kyr, sauer og hester på vei mot Hestnes ved Sarggejokka, hvorfra vi kom. De hadde ikke telt, men satt rundt bålet. Små barn på to-tre år satt og sov i fanget til foreldrene. Her fikk vi høre at alt fra Karasjok

kirkested til og med Beskenjarg og Buollamnjang, en strekning på 30 kilometer, var avsvidd i sin helhet.

Jeg våget knapt å spørre etter familien, men en av samekvinnene kunne fortelle at min svigerfar Løining og min ledsager fra mandag den 6. november visstnok hadde dratt avsted sammen med den tyske patruljen, som svidde av Beskenjarg og Buollamnjang. De hadde funnet ut at det var ensbetydende med den visse død å begi seg innover vidda uten større beholdning av mat og klær.

Den samme kvinnen rådet meg til allerede samme natt (det var nå midnatt) å søke etter familien i alle de forskjellige leirer i skogen rundt Beskenjarg. Der ville jeg sikkert få opplysninger om hvor Ingrid og barna befant seg.

Hos nybyggeren var det flere familier som hadde flyktet fra Beskenjarg og Buollamnjang, men ingen kunne med sikkerhet gi opplysninger om min familie. De visste bare at Ingrid og barna var i fjellstuen på Beskenjarg da tyskerne kom for å brenne. De andre rømte hver til sitt skjulested i skogen da de oppdaget tyskerne. Det var i alt tre hester hos nybyggeren. Omsider fikk Gustavsen og jeg to av hesteeierne til å kjøre oss nedover mot Beskenjarg. Fru Gustavsen var kommet opp til nybyggeren på lørdag og var nå dratt med hest til Beskenjarg for å undersøke om tyskerne hadde forlatt stedet, og om det var blitt noen matvarer igjen.

Klokken ett-to natt til søndag startet vi nedover fra nybyggeren. Etter å ha kjørt noen kilometer møtte vi mannen som hadde fulgt fru Gustavsen nedover. Han fortalte at Ingrid og barna

Ságat fakta

Familien Pley

- Arne Roald Pley, født 4. mai 1905 i Kautokeino, død 19. februar 1984 i Porsgrunn. Pley var lappefogd i Finnmark frem til 1960, deretter lappefogd i Nord-Trøndelag, med bopel i Steinkjer. Pley var en av gründerne bak Ságat og var styremedlem i avisa fra oppstarten i 1956 til 1960.
- Ingrid Pley, født 26. september 1906 i Karasjok, død 26. august 1976 på Nesodden.
- Liv Ingrid Pley Ulvness, født 16.10.1944 i Karasjok, bosatt på Nesodden.
- Harald Pley, født 25. februar 1940 i Vadsø, bosatt i Porsgrunn.

Lappevesenet og lappefogder

Reindriftsnæringens utnyttning av utmarksressursene har vært gjenstand for offentlig regulering siden midten av 1700-tallet. Noen styring av reindriften var det knapt snakk om før etter grensestengingen mellom Finland og Norge i 1852, da den første regulering av reinbeite kom ved lov av 7. september 1854.

Det såkalte «lappevesenet» var Landbruksdepartementets «ytre» etat når det gjaldt reindrift. Det var inndelt i lappefogd-distrikter administrert av lappefogder som til sammen utgjorde de områ-

dene som var inndelt i reinbeitedistrikter og reinsogn i henhold til reindriftsloven av 1933 § 2. Lappefogddistrikterne sammenfalt i stor grad med fylkesgrensene. Lappefogd i Finnmark får man i 1934. Lappefogdens nærmeste overordnede var fylkesmannen. Lappefogdene var statens representant og fagperson i forhold til reindriftsnæringen, med kontroll- og en begrenset politimyndighet. Som leder av statens ytre faginstans for reindrift spilte flere av dem en fremtredende rolle.

ns helvete

*Et brev skrevet av lappefogd
Arne Pleym i Válgok 18. mai 1945*

FLYTTELASS:

Med tømmerflåte nedover Tana juni 1945.

(Foto: Privat)

samt lærer Saraksen med familie (kone og tre barn - den minste et par år gammel) var i god behold i en liten slåttebod rundt 5 kilometer ovenfor Beskenjarg. En sten var plutselig falt fra mitt hjerte, og gjensynets glede kan enhver forestille seg.

Noen inngående beretning var det ikke tid til. Vi måtte videre nedover mot Beskenjarg for om mulig å få reddet noe av det som Ingrid og Saraksens hadde berget ut av fjellstuen, og det lille melforråd de tidligere hadde gjermt bort i skogen. Visse elementer blant sivilbefolkningen kunne en frykte hadde beriket seg på dette, selv i en situasjon som denne. Omtrent 500 meter fra seterplassene på Buollamnarg (en kilometer ovenfor Beskenjarg) stanset vi hestene og Gustavsens og frue og jeg gikk nedover for å undersøke om farvannet var klart. Vi hadde ikke fått opplyst om den tyske patruljen hadde gått nedover igjen etter å ha utført sin «heltedåd» ved å gjøre hundre uskyldige mennesker, hvorav to tredjedeler var kvinner og barn, husløse. Den «store hærfører» ville nok ha gitt «heltene» jernkorset for denne «dåd».

Mens vi gikk gjennom de rykende ruinhauger, måtte vi stadig stoppe opp og lytte og være på vakt overfor alt som rørte seg. Vi kunne jo ikke være trygge, ildspåsetterne kunne ligge i bakhold å vente på at sivilbefolkningen kom tilbake for å slukke brannene. Men alt forløp heldigvis bra. Vi slukket ilden i et stort sommerfjøs på Buollamnarg, som heldigvis bare brente i dørkledningen. Døra hadde

de tyskerne revet bort for at det skulle bli bedre trekk. Vi hadde ikke annet enn sne å hjelpe oss med. Vi bar snø med hendene, satte døra på plass og berget dermed fjøset. Fjorten dager senere var jeg en tur tilbake i fjøset og spiste deilig ertesuppe. Familien på åtte-ti mennsker hadde innredet sommerfjøset til beboelsesrom og hadde det etter forholdene bra. Det var rent, lunt og koselig, og der bor de fremdeles.

På Beskenjarg fant vi alt som Ingrid og Saraksens hadde reddet ut. En stor amerikansk koffert som inneholdt lakener, putevar, duker, servietter og lignende var brent. Den stod i le av fjøsbygningen og var antent av gnister. De to kyrne til Gustavsens, som Ingrid hadde sluppet ut av fjøset før tyskerne brente, gikk ute i snøstormen med kraftig vind og jordfokk. Selv de stakkars kyrne syntes sikkert det hele var merkelig at de måtte bli gående ute i svarte vinternatten uten ly og uten et høystrå. Vi fant noe høy i en gjødselkjeller og dekket kyrne med ulltepper og reinskinn. De greide påkjenningen bra.

Vi kjørte to vendinger opp i skogen ovenfor Buollamnarg. Det gjaldt nemlig å få alle saker kjørt bort i sikkerhet, i tilfelle tyskerne skulle sende en ny patrulje oppover for å kontrollere at de første hadde utført sitt oppdrag. Vi var ferdig ved åtte-, halv ni-tiden søndag morgen. Klokken ti meldte vaktposten, som vi hadde satt ut ovenfor Buollamnarg, at fire tyskere var kommet helt opp til Buollamnarg.

De hadde stått en halv times tid ved det sommerfjøset vi hadde reddet. Men de hadde ikke antent fjøset på nytt og omsider forlatt stedet.

Senere på dagen fikk jeg kjørt sakene videre oppover til slåtteboden - stedet kalles Gorva - hvor Ingrid og Saraksens holdt til. Slåtteboden var ca. 3,5 x 4 meter. Her forsamledes i løpet av dagen seks familier på tilsammen 30 personer. Husverten, som vi møtte med kyr og sauer på turen nedover fra Sarggejok, returnerte også i dag til slåtteboden. Han, Ole Johnsen Guttorm, var en strålende og hjelpsom kar. Den eneste sengen som var der overlot han til Ingrid og begge barna. Selv lå han og konen på gulvet sammen med alle de andre. Når det ble sengetid om aftenen, måtte bord og stoler settes ut for at alle skulle få plass på gulvet. De lå som sild i en tønne. Der hvor en lå måtte en bli liggende inntil de første nederst ved døra stod opp og fikk båret ut sengetøyet.

Slåtteboden var av fem tommers tømmer, men med enkelt vindu og enkel bord-dør. Boden var jo beregnet til bruk i slåttetiden. Gustavsens og jeg var kommet nedover med i alt elleve rein og to flyttsamer som skyss-karer, hvorav jeg skulle ha den ene og syv rein. Meningen var å dra videre oppover dalen, muligens helt frem til Sarggejok. Vi hadde fått flyttsamene til å ta med to teltduker i tilfelle vi skulle bli nødt til å overnatte på vidda. Den minste fikk bare kunstig ernæring, og det var derfor uråd for oss å dra noen steder hvor det ikke var melk. Tyskerne hadde

de brent alt høy, så de fleste måtte slakte kyrne. Guttorm hadde heldigvis eiendommen Gorva med alt høyet intakt. Han kunne derfor inntil videre føre sine tre kyr og hest. Han sa til oss at barna ikke skulle lide noen nød. De skulle først og fremst få melk. Det var ikke alle som var av hans natur. Det hadde Ingrid fått merke.

Vi ble enige med Saraksens at vi skulle vente noen dager for å se hva tyskerne aktet å foreta seg videre. Hvis de ikke kom lenger oppover dalen, var det nødvendig å dra til fjells. Folk som lå rundt omkring i skogen nedenfor Gorva holdt vakt og skulle varsle straks de så noe mistenkelig, så vi fikk tid til å stikke til skogs.

Jeg overlot derfor reinene til Gustavsens, som fortsatte oppover. Vi fikk låne teltdukene, så Saraksen og jeg kunne få satt opp telt. Det var ikke plass til alle familier å koke sin mat inne i slåtteboden, så flere gjorde opp bål ute. Jeg lå den første natten ute i en hesteslede, og de følgende netter i høylåven, som også en del andre måtte ty til.

Da Gustavsens reiste oppover måtte de slakte begge kyrne. Jeg overtok det ene slaktet sammen med Saraksen. Så kjøtt skulle vi i alle fall ikke mangle de første månedene.

FRIGJØRINGSJUBILEET

En beretning fra krige

Lappefogd Arne Pley, kona Ingrid og sønnen Harald bodde i Vadsø under krigen. Våren 1944 var russiske fly over byen med jevne mellomrom og flyalarmene hørtes stadig oftere.

TEKSTEN ER BEARBEIDET AV
ROGER ALBRIGTSSEN ETTER AVTALE
MED HARALD PLEYM

Tirsdag var jeg oppe hos nybyggeren og hentet teltdukene. I mellomtiden gikk Saraksen i gang med å hugge teltstenger. Vi laget et telt som flyttsamene bruker, med ildsted midt i teltet og åpning oppe for røyken (ljorehull). Så dekket vi teltgulvet med et lag bjerkeris, oppå det reinskinn og så sovepose av saueskinn. I teltet bodde Saraksen og en liten datter, Harald og jeg.

Nå fikk jeg også beretningen om hvorledes Ingrid og Saraksens var kommet opp til Gorva:

«Fredag den 17. november satte tyskerne fyr på noen seterplasser like nedenfor Beskenjarg. De skjønte at neste dag stod Beskenjarg og Buollamnjarg for tur. Alle rømte til skogs samme aften, unnatt Ingrid, barna, hennes far, betjenten til Gustavsen og Saraksens. Fru Gustavsen og piken gikk oppover tidlig lørdag morgen. Der satt Ingrid og de andre og avventet sin skjebne. Skulle de bli tatt med av tyskerne, eller fikk de lov til å gå sine egne veier. Saraksens bodde i nabohuset, men flyttet nå bort i fjellstuen til Ingrid.

Alle husene i grenda stod tomme. Hele stedet var som utdødd. Hva ville nå skje? Kom det tyskere oppover eller ikke? Jo, utpå formiddagen lørdag 18. november oppdaget de en patrulje på fem mann, som kom oppover mot Beskenjarg. Alle ble sittende i åndeløs spenning, og humøret var på null. Plutselig tar det i døren og inn kommer en tysker, mens de andre ble stående utenfor. Han drog frem et papir som omhandlet evakueringen og spurte om de hadde sett det tidligere. Hertil ble det svart nei. Papiret inneholdt blant annet påbud om at de innen to timer måtte være borte fra stedet fordi alt skulle brennes. Likeså at de måtte evakuere bort fra bolsjevikene. På vedkommende tyskers spørsmål svarte Ingrid at de var evakuert hit fra Karasjok. Han spurte så hvorfor de ikke var reist til Alta. Da svarte hun at de hverken hadde bil eller hest. Og med to små barn kunne hun ikke vandre avgårde til fots. Hun ventet nå på reinskys. Den skulle være her hver dag

som helst. De skulle da kjøre over fjellet til Alta. Ingrid hadde foreslått om de kunne la fjellstuen stå et par dager inntil reinskysen deres kom. Men tyskeren hadde sagt at det kunne de ikke, fordi ordren var at alt skulle brennes. Hvis de ikke gjorde det, måtte de selv stå til ansvar. Det ville komme andre etter for å kontrollere at ordren var utført. «Synes dere ikke at det er grusomt at vi skal ut i snøen under åpen himmel med disse små barna», sa Ingrid. Ja, han hadde medgitt at det var grusomt, men det var altså ordren fra majoren. Under denne samtalen var en av de andre tyskerne, en ekte Hitlerbanditt, kommet inn og sagt at det ikke var noe å akkorde-re om.

De sa det samme alle steder. Det var bare å gå i gang med brenningen. Da Ingrid skjønte at det ikke nyttet å snakke dem til fornuft, hadde hun spurt om de skulle brenne lenger oppover dalen. Hun fortalte nemlig at hun visste om en liten gamle en mil lenger oppe, som de antagelig kunne finne frem til. Men hvis det var meningen å brenne videre oppover var det ingen vits for henne og de andre å gå dit. Tyskeren svarte at de ikke skulle brenne videre oppover dalen, så hun og de andre måtte bare skynde seg til gammen før det ble mørkt slik at ikke barna kom til å fryse. Men, hadde han tilføyet, når skyssen kom måtte de straks reise videre til Alta. Det lovet de selvfølgelig. Tyskeren tilføyde også at de kunne ta det med ro og bære ut alle saker de hadde bruk for. De skulle ikke brenne fjellstuen før de hadde fått ut alt. Dermed gikk han, og de så at nabohuset allerede stod i flammer. Og det ene huset etter det andre ble tent på.

Løining og Gustavsens betjent bestemte seg for å gå til Karasjok for om mulig å få følge med noen av evakueringsbilene sydover. Tyskerne hadde sagt at den siste bilen ville gå tirsdag. Men de måtte selv gå til Karasjok (ca. 30 km.) og melde seg hos Ortskommandanten. Patruljen hadde ingen bil de kunne frakte dem med. Etter at kyne til Gustavsen var sluppet ut og alle sakene var båret ut i tilbørlig avstand fra huset, vandrete Ingrid med barna og Saraksens i skumringen forbi brennende hus, fjøs, låver og høystaker innover mot det ukjente. Ingrid trakk den lille i komse på en liten kjelke. Saraksen hadde også en kjelke med sengkler, kokekar og litt mat. Ingrid hadde en sekk på ryggen med 1/2 kg margarin, ett brød, litt kaffeerstatning, melk til barnet og en ost vi hadde fått straks før evakueringen fra Karasjok. Det ble imidlertid for tungt for henne, som bare for en måned siden hadde fått den lil-

le. Osten ble derfor gjemt i et kratt på veien oppover. Den ble funnet et par dager senere.

Harald var jo ennå ikke 5 år, Saraksens minste bare et par år, men de var tapre. Når det ble for tungt for Ingrid i det ulendte terrenget, sprang Harald bort til kjelken og sa: «Mor, jeg skal hjelpe deg å støtte kjelken, så ikke lillesøster velter». I det hele tatt hadde den lille karen vist en tapperhet og en ro, som de andre måtte beundre. Han hadde hele tiden vært redd for at de skulle bli nødt til å reise sydover, for som han hadde sagt: «Mor, da finner jo ikke han far oss». Da Harald derfor skjønte at han gikk i møte med faren, var alle sorger og bekymringer borte. Etter fire kilometers marsj skulle de være i nærheten av slåtteboden på Gorva, hvor jeg fant dem samme natt. Ingrid var helt ukjent i terrenget, men Saraksen hadde en svak anelse om hvor stedet skulle ligge. De hadde først tenkt seg helt oppover til nybyggeren en mil fra Beskenjarg, men det hadde blitt for langt for de små. Ingrid hadde da sagt til Saraksen: «Hadde det bare kommet en eller annen som de kunne ha spurt om veien». Ordene var nesten ikke uttalt før en mann dukket opp foran dem. Det var en som hadde måttet rømme fra Buollamnjarg og holdt til i skogen ved Gorva. Hun fortalte vedkommen-de (Amund Johnskareng) det hun nylig hadde sagt til Saraksen, «og så kom du». Han var så elskverdig og hjalp dem frem til slåtteboden, som bare var 400-500 meter borte. En kan tenke seg den glede som hersket hos Ingrid og Saraksens. Tenk en hytte med ovn og ferdig opphugget tømmer ved. Det føltes for dem å være det reneste slottet de var kommet til. Her lå de i sin dypeste søvn da vi fant dem.

På dette stedet, Gorva, holdt vi til i ca. 14 dager. Drønnene fra Karasjok ble fjernere og fjernere for hver dag, så vi skjønte at bandittene sang på siste vers. Nå sprengte de broer og stikkrenner på veien fra Karasjok mot Skoganvarre. Det ville sikkert ikke vare lenge før Karasjok var forlatt.

Før tyskerne hadde forlatt Karasjok, fulgte Saraksen med Ole Guttorm med hest for å se etter saker han hadde skjult flere kilometer ovenfor Karasjok. Guttorm ble oppmerksom på tyskerne, kom seg unna med hesten og kom til Gorva om ettermiddagen. Fru Saraksen var som rimelig er meget engstelig for hvordan det gikk med mannen. Vi håpet at han nok kom seg unna. Han hadde pesk på seg og tyskerne visste sikkert ikke at han var en av dem

PÅ FARS MOTORSYKKEL:

Familien Pley i 1945.

som var ettersøkt tidligere. Han gjorde seg meget dum og snakket dårlig norsk. Tyskerne viste ham et kart, men han forstod ikke noe. Han kunne bare fortelle at han skulle hente rein og reise med familien over fjellet til Alta. Tyskerne sa at de også skulle ta fjellveien forbi Ravnastuen, Mollisjok og Jotka fjellstuer til Alta. Det ble avtalt at Saraksen skulle komme en bestemt dag med reinen til Ravnastuen, og at tyskerne kunne få bagasjen sin på hans rein. Det ble fortalt av noen som var på Ravnastuen, da tyskerne var på tur til Alta, at de hadde ventet en hel dag på at reinskysen skulle komme. Saraksen kom til Gorva klokken elleve om kvelden, etter at vi hadde lagt oss. Jeg sa at han måtte gløtte på døra i slåtteboden og si fra at han var kommet velberget hjem.

Det var i de siste dager av november at de siste tyskerne på i alt 30 mann gikk på ski forbi Assebakte og til Alta. Nå kunne vi puste lettere, de kom sikkert ikke tilbake igjen.

Sågat fakta

Familien Pley

- Arne Roald Pley, født 4. mai 1905 i Kautokeino, død 19. februar 1984 i Porsgrunn. Pley var lappefogd i Finnmark frem til 1960, deretter lappefogd i Nord-Trøndelag, med bopel i Steinkjer. Pley var en av gründerne bak Sågat og var styremedlem i avisa fra oppstarten i 1956 til 1960.
- Ingrid Pley, født 26. september 1906 i Karasjok, død 26. august 1976 på Nesodden.
- Liv Ingrid Pley Ulvness, født 16.10.1944 i Karasjok, bosatt på Nesodden.
- Harald Pley, født 25. februar 1940 i Vadsø, bosatt i Porsgrunn.

Lappevesenet og lappefogder

Reindriftsnæringens utnyttning av utmarksressursene har vært gjenstand for offentlig regulering siden midten av 1700-tallet. Noen styring av reindriften var det knapt snakk om før etter grensestengingen mellom Finland og Norge i 1852, da den første regulering av reinbeitene kom ved lov av 7. september 1854.

Det såkalte «lappevesenet» var Landbruksdepartementets «ytre» etat når det gjaldt reindrift. Det var inndelt i lappefogd-distrikter administrert av lappefogder som til sammen utgjorde de områ-

dene som var inndelt i reinbeitedistrikter og reinsogn i henhold til reindriftsloven av 1933 § 2. Lappefogddistriktenes sammenfalt i stor grad med fylkesgrensene. Lappefogd i Finnmark får man i 1934. Lappefogdens nærmeste overordnede var fylkesmannen. Lappefogdene var statens representant og fagperson i forhold til reindriftsnæringen, med kontroll- og en begrenset politimyndighet. Som leder av statens ytre faginstans for reindrift spilte flere av dem en fremtredende rolle.

ns helvete

*Et brev skrevet av lappefogd
Arne Pleyim i Váljok 18. mai 1945*

(Foto: Privat)

En mann fra Gorva (Anders Teigmo), bror av Amund Johnskareng, ble sendt nedover til finskegrensen for om mulig å få kontakt med finner, russere og norske tropper fra Sverige eller England. Vi var klar over at noen måtte komme etter tyskerne.

Fredag 1. desember kom han tilbake. Han hadde gått nedover til Valjok i Tanadalen, hvor alt var som før. Stedet ligger 59 kilometer fra Karasjok. De tyske bandittene hadde vært på tur nedover Tanadalen og hadde brent alt på norsk side til fem kilometer fra Valjok, unntatt to hus. Det ene hadde de tent på. Men eieren hadde vært på vakt, og straks tyskerne forlot stedet, hadde de fått slukket ilden. Ved det andre huset hadde de forsøkt å sette fyr på fjøset da stoppordren kom fra hoved-kommandoen i Skoganvarre. Eierne hadde lovet å besørge brenningen, så tyskerne kunne bare gå. Dermed berget mannen både hus og fjøsbygning.

Budet vårt hadde brev til meg fra forretningsføreren i Karasjok forsyningsnemnd, som hadde flyktet fra Karasjok til Valjok den 4. eller 5. november. Han fortalte at det var telefonforbindelse østover til Vadsø, og at Peder Holt (ankommet fra Sovjet) hadde blitt utnevnt til ny fylkesmann. Fylkesmannen hadde anmodet meg å sette meg i forbindelse med fylket snarest. Jeg møtte budet på Buollamnjang, hvor det allerede var satt opp noen torvgammer, og enkelte familier var flyttet tilbake dit. En av dem hadde montert et flagg på en stang på gammetaket. En annen hadde en flaske konjakk i behold. Det var rene høytidsstunder i gammen da begrene ble hevet og det ble utbragt en skål for den frie delen av Norge, som vi betraktet oss å tilhøre, selv om de tyske bandittene var bare 50 kilometer borte. Vi fikk samtidig melding om at den første norske patrulje på fem mann var underveis oppover Tanadalen. De var ventende til Karasjok en av de første dagene.

Nå var det bare å tromme sammen så mange hester at en fikk komme seg nedover til fjellstuen i Valjok. Dit hadde også den konstituerte lensmann Georg Næss reist. Hestene var det lett å få tak i. Alle var villige til å kjøre. Tirsdag middag den 5. desember startet vi fra Gorva mot Valjok sammen med Saraksens. Det var i alt ti hester. Turen var lang og besværlig, løs sne og tungt føre. Det var tre og en halv mil frem til Karasjok. I en tysk brakke med tre vegger på Vulusnjarg bodde en liten familie. I brakken var det en komfyr og dessuten et stort bål midt på jordgulvet. Det skulle nok atskillig fyring til for å varme opp hele Karasjokdalen.

Her møtte vi de første norske soldater fra England. Selv om det ikke var mer enn fire mann, ga det oss en trygghetsfølelse. De var jo bevæpnet. Her måtte barnet mates, og vi fikk en god kopp ekte kaffe av soldatene. Det smakte godt. Barna fikk sjokolade og hvite kjeks. Det var som en drøm. Vi kjørte sammen med soldatene 40 kilometer til neste stoppested, som var den første gården på finsk side. Den var bebodd

av norske fra Karasjok. Det ble langt imellom måltidene for den lille, opptil seks-syv timer. Hun gråt seg i søvn flere ganger stakk. Hun skjønte nok ikke hvorfor vi var så grusomme. Harald sov i saueskinnsposen.

Etter et par timers rast fortsatte vi videre og kom fram til Valjok ved ti-tiden neste morgen. Her innlosjerte vi oss i et av fjellstuens tre rom. Rommet var på 4 x 4,5 meter og meget flott i forhold til det vi hadde bodd i tidligere. Her kunne vi få stelle og ordne oss som vi selv ville, uten å behøve å ta hensyn til andre. Det trengte vi også i høy grad, det krydde av lus på oss alle. Jeg var så overgrodd at det kan ikke beskrives. Skift hadde det vært smått med. Takket være de tyske djevlene, var jeg blitt omtrent ribbet for undertøy. På Assebakke hadde de brutt opp alle våre koffertene og kasser. De hadde forsynt seg av alt det de trengte og lagt igjen sine egne skitne lørver. Jeg mistet en blå dress, en ny smoking, et par nye brune sko, en sovepose og alt undertøy. Løining mistet omtrent alt av undertøy.

FRIGJØRINGSJUBILEET

En beretning fra krige

VÁLJOK JUNI 1945:

Harald og Liv.

(Foto: Privat)

Lappefogd Arne Pleym, kona Ingrid og sønnen Harald bodde i Vadsø under krigen. Våren 1944 var russiske fly over byen med jevne mellomrom og flyalarmene hørtes stadig oftere.

TEKSTEN ER BEARBEIDET AV
ROGER ALBRIGTSEN ETTER AVTALE
MED HARALD PLEYM

Tidsfordrivet i teltet på Gorva var lusejakt. Det vandret ikke sjelden omkring tjue stykker i gruen på kort tid. Det samme gjentok seg kveld etter kveld. Men heldigvis kvittet vi oss med våre små gjester allerede den første dagen på Valjok. Det var herlig å få legge seg i en ordentlig seng. Jeg for min del hadde omtrent ikke ytterklærne av meg fra 5. november til 6. desember.

Enkelte dager var det ned mot tretti kuldegrader mens vi lå i telt. Da er det sannelig ikke godt å kle for mye

Ságat fakta

Familien Pleym

- Arne Roald Pleym, født 4. mai 1905 i Kautokeino, død 19. februar 1984 i Porsgrunn. Pleym var lappefogd i Finnmark frem til 1960, deretter lappefogd i Nord-Trøndelag, med bopel i Steinkjer. Pleym var en av gründerne bak Ságat og var styremedlem i avisa fra oppstarten i 1956 til 1960.
- Ingrid Pleym, født 26. september 1906 i Karasjok, død 26. august 1976 på Nesodden.
- Liv Ingrid Pleym Ulvness, født 16.10.1944 i Karasjok, bosatt på Nesodden.
- Harald Pleym, født 25. februar 1940 i Vadsø, bosatt i Porsgrunn.

Lappevesenet og lappefogder

Reindriftsnæringens utnyttning av utmarksressursene har vært gjenstand for offentlig regulering siden midten av 1700-tallet. Noen styring av reindriften var det knapt snakk om før etter grensestengingen mellom Finland og Norge i 1852, da den første regulering av reinbeitene kom ved lov av 7. september 1854.

Det såkalte «lappevesenet» var Landbruksdepartementets «ytre» etat når det gjaldt reindrift. Det var inndelt i lappefogd-distrikter administrert av lappefogder som til sammen utgjorde de områ-

dene som var inndelt i reinbeitedistrikter og reinsogn i henhold til reindriftsloven av 1933 § 2. Lappefogddistrikterne sammenfalt i stor grad med fylkesgrensene. Lappefogd i Finnmark får man i 1934. Lappefogdens nærmeste overordnede var fylkesmannen. Lappefogdene var statens representant og fagperson i forhold til reindriftsnæringen, med kontroll- og en begrenset politimyndighet. Som leder av statens ytre faginstans for reindrift spilte flere av dem en fremtredende rolle.

ns helvete

*Et brev skrevet av lappefogd
Arne Pleym i Váljok 18. mai 1945*

VADSØ 1946:

Familien Pleym er endelig tilbake i Vadsø etter sine sterke opplevelser.

(Foto: Privat)

av seg. En måtte heller kle litt mere på seg om kvelden. Merkelig nok ble ingen av oss syke, bortsett fra Ingrid som fikk halsbyll. Hun var til tider temmelig dårlig, men det hele forløp heldigvis bra.

I Karasjok stod bare kirken igjen. Hammerfest var totalt nedbrent, likeså Porsanger, Honningsvåg, Kvalsund, Repparfjord, Alta, Talvik og de andre herreder i Vest-Finnmark. I Øst-Finnmark er Lebesby, Kjøllefjord, Mehamn, Gamvik, Berlevåg og Tana helt avsvidd. I Vadsø gjenstår rundt en tredjedel. Vårt hus står, men det var blitt rekvirert til apotek. Jeg fikk det ikke da jeg var i Vadsø i midten av desember.

I januar reiste jeg fra Valjok sammen med Englandsfarer og major John Giæver (tidligere Grønlandsfarer) oppover Karasjokdalen til Bæivasgjedde. Derfra fortsatte vi over til Karasjokkas kilder. Der traff vi kjøpmann Isak Hætta med flere fra

Kautokeino. De hadde evakuert til noen små flyttsamehytter. I Kautokeino var alt brent. Giæver skulle på vegne av fylkesmannen opprette en kommunaladministrasjon og ansette midlertidige lensmenn, politi og ordførere. Da matforsyningen i Karasjok og Kautokeino var temmelig kritisk, besluttet vi med fylkesmannens samtykke å forsøke å ta oss frem til Nord-Sverige.

Vi håpet å få forsyninger sendt derfra og til Karasjok og Kautokeino. Vi var helt nede i Stockholm for å kontakte de norske myndigheter der. Vi var der i fem-seks dager. Det var underlig å se den opplyste byen og de overfylte forretningene med alskens varer. Vi ble bare stående å måpe av forundring. Fantet det virkelig noe sted som ikke var berørt av krigen. Matsituasjonen var enestående. Melk og fløte kunne en få kjøpt urasjonert og i ubegrensede mengder, og likeledes bløtkaker, andre deilige kaker, frukt og sjokolade

uten rasjoneringskort. Ja, alt en kunne ønske seg var å finne i Stockholms forretninger. Jeg må si det var en virkelig opplevelse å komme fra det avsvidde Finnmark til Sverige. Underlig var det å stå på svensk jord og se på de avsvidde tomter på finsk side av Muonio-elven, hvor bare skorsteinene stod igjen.

Livet på svensk side gikk sin normale gang. Forholdet var det beste mellom svensker, finner og nordmenn. Sammen med en finne jeg kjente fra før, fikk jeg et herlig badstubad. I det hele tatt så ble vi mottatt som om vi tilhørte samme nasjon. Vi tilbakela en strekning på tretti-tre mil med rein før vi kom til Kuttainen i Nord-Sverige.

På tilbaketuren hadde vi med oss en lege og en jordmor til Kautokeino, og en sykepleierske til Karasjok. De var norske fra en av forlegningene i Sverige. De norske myndigheter i Sverige

stillet seg meget velvillig og imøtekomende, og de gjorde hva de kunne for å få det hele i sving. Bortsett fra enkelte personer, som senere forsøkte å skape uenighet og mistro, har forsyningsspørsmålet ad denne vei gått upåklagelig. Til Karasjok kom det frem på vinterføre rundt 52.000 kilo mat og antagelig tilsvarende til Kautokeino.

Slutten av denne måned eller første halvdel av neste tenker vi å reise nedover Tanaelva og til Vadsø. Isen er gått, og motorbåtene er allerede i full sving på elva. Sneen ligger ennå temmelig langt nede i liene, men våren er jo alt i anmarsj.

Vi ser lyst på tilværelsen tross ødeleggelsene. Vi håper bare på at Finnmark denne gang ikke må bli stemoderlig behandlet...